

संपादकीय..

बेकायदा फलकबाजीवर जालीम उपाय कधी ?

राज्याच्या सत्तेचा गाडा हाकणाऱ्या मंत्रालयाच्या परिसरात आजही मोठ्या प्रमाणात बेकायदा फलकबाजी पाहायला मिळते. विविध पक्षांच्या नेत्यांची छायाचित्रे त्यावर दिसतात. पण, त्यावर कारवाई होते का? तर बहुधा उत्तर नाहीच असे येईल. राज्यात बेकायदेशीर होर्डिंग्स आणि फलकबाजीचा मुद्दा हा काही नवा नाही. ‘नेमेचि येतो पावसाठा’ या उक्तीप्रमाणे गेल्या आठ-दहा वर्षापासून उच्च न्यायालयाकडून वारंवार निर्देश दिले जातात, तेव्हा मात्र प्रशासनाला खडबडून जाग आलेली दिसते. मुंबईसह अनेक शहराचे आज जे विद्रूपीकरण झाले आहे, त्याला बहुतांशी ही होर्डिंग्सबाजी कारणीभूत ठरली आहे हे नव्याने सांगायला नको. तरीही ‘नळी फुंकीले सोनारे इकडून तिकडून गेले वारे’ याप्रमाणे प्रशासन तात्पुरता कारवाईचा फार्स करून मोकळे होते हीच प्रशासनाची रित राहिलेली आहे.

राज्यातील अनेक शहरातील स्थ्यांवर सध्या सण, उत्सव, धार्मिक, वैयक्तिक कार्यक्रमापासून ते अभिनंदन, आभार व अन्य विविध प्रकारच्या फलकबाजीने पुन्हा एकदा विद्युपीकरण सुरु झाल्याचे दिसून येते. त्यामुळे फ्लेक्सबाजी विरुद्ध महापालिकला आता पुन्हा कारवाईला कधी मुहूर्त मिळणार, असा प्रश्न निर्माण झाला आहे. मुंबई उच्च न्यायालयात मंगळवारी पुन्हा या संदर्भातील याचिकेवर सुनावणी झाली, त्यावेळी ‘फलकबाजीच्या तक्रारी आता पुन्या झाल्या. बेकायदा फलकबाजीच्या या गंभीर समस्येवर आम्हाला अंतिम तोडगा हवा आहे,’ अशी कानउघाडणी उच्च न्यायालयकडून राज्य सरकार, महापालिकेची करण्यात आली. मात्र, राज्य सरकारने या प्रकरणाशी आपला थेट संबंध नाही, हे पटवून देण्याचा खंडफीठासमोर प्रयत्न केला. या प्रकरणात पालिका प्रशासनाकडून कसे बोठेपे धोरण अवलंबिले आहे, याचा पदार्पण राज्य सरकारला करावा लागला. बेकायदा फलकांवर कारवाई करण्यासाठी महापालिकेच्या अधिकाऱ्यांना पोलीस संरक्षण दिले जाते; परंतु ही बेकायदा फलकबाजी राजकीय पक्षांतरे केली जात असल्यास महापालिकेने त्यांना जबाबदार धरावे, असे राज्य सरकारच्या वतीने महाधिवक्ता बिरेंद्र सराफ यांनी आता सुचवले आहे.

तसेच, एक फलक हटवल्यानंतर काही वेळाने लगेच दुसरा फलक लावला जातो. त्यामुळे, बेकायदा फलकबाजी हा उंदीर-मांजराचा खेळ झाला असल्याचेही सराफ यांनी खंडपीठाला सांगण्याचा प्रयत्न केला. यावेळी अवमान याचिका दाखल करणाऱ्या याचिकाकर्त्याचे वकील उदय वारूंजीकर यांनी सुद्धा पालिका प्रशासनाकडे अंगलीनिर्देश केला होता. बेकायदा फलकबाजी करणाऱ्यांविरोधात एकही पालिका गुन्हा नोंदवत नाही. त्यात बेकायदा फलकबाजी करणाऱ्यांमध्ये राजकीय पक्षांचे नेते, पदाधिकारी आघाडीवर आहेत. या राजकीय पुढाऱ्यांनी बेकायदा फलकबाजी न करण्याची हमी देऊनही त्याचे पालन केलेले नाही, असे उदय वारूंजीकर यांनी न्यायालयाच्या निर्दर्शनास आणून दिले. मुख्य न्यायमूर्ती आलोक आराधे यांच्या खंडपीठाने त्यानंतर राज्य विद्रुपीकरण प्रतिबंधक कायद्यांतर्गत काय काय कारवाई केली, किती जणावर गुन्हे दाखल केले, त्यांची स्थिती काय हे स्पष्ट करणारे प्रतिज्ञापत्र पालिका प्रशासनाने दाखल करण्याचे आदेश दिले आहेत. बेकायदा फलकांची समस्या खूपच गंभीर असून त्याबाबत तक्रारी करण्याऐवजी त्याला आळा घालणारे उपाय सुचवा, असे संतापून न्यायालयाला आदेश द्यावे लागले.

मुंबईत गेल्या वर्षभरात ४८ हजारांच्या आसपास बेकायदा फलकांवर कारवाई करण्यात आल्याचा आणि त्यातील २२ प्रकरणांत गुन्हा दाखल केल्याचा दावा महापालिकेने यापूर्वी झालेल्या माणील उच्च न्यायालयातील सुनावणीदरम्यान केला होता. त्यावेळीही कारवाई करण्यात आलेल्या फलकांच्या आणि गुन्हा दाखल करण्यात आलेल्या संख्येतील तफावतीवर बोट ठेवून ही कारवाई समाधानकारक आहे का, असा उपरोक्तिक प्रश्न न्यायालयाने महापालिकेला विचारला होता. बेकायदेशीर होर्डिंग्सबाबत स्वतंत्र धोरण तयार करत असल्याची माहिती राज्य सरकारने दिली होती. बेकायदेशीर फलकबाजीचा मुद्दा हा केवळ मुंबई-पुणे महापालिकेपुरता मर्यादित नाही, तर राज्यात ३८३ नगर पालिका, २६ महापालिकेला सतावत आहे. बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडून होर्डिंगच्या तक्रारीसाठी टोल फ्री नंबर दिला आहे. तरीही अनेक पर्यावरणवादी संघटनांकडून अशा होर्डिंग्सविरोधात लढा दिला जात आहे. या पार्श्वभूमीवर बेकायदेशीर होर्डिंग्सवर तक्रार करूनही कारवाई न करणाऱ्या अधिकांच्यावर काय कारवाई करणार ?

याबाबतचा प्रश्नही मुबई उच्च न्यायालयात उपस्थित झाला होता. बेकायदा फलकबाजी करून शहरे बकल करणाऱ्या आणि सार्वजनिक मालमत्तेचे नुकसान करणाऱ्यांवर राज्य विद्युपीकरण प्रतिबंधक कायद्यांतर्गत काय कारवाई केली आणि त्यांची सद्यस्थिती काय? याची माहिती यापुढे किती वेळा उच्च न्यायालयाला द्यावी लागणार आहे, हे प्रशासनालाच ठाऊक असे म्हणण्याची वेळ आली आहे. दुसऱ्या बाजूला, अहिल्यानगर महापालिकेत विनापरवाना भिंतीवर, सार्वजनिक मालमत्तेवर पोस्टर्स, बॅनर्स लावून विद्युपीकरण करण्याचे प्रमाण वाढल्याचे दोन दिवसांपूर्वी झालेल्या स्वच्छता मोहिमेत लक्षात आल्यानंतर महापालिकेचे पालिका आयुक्त यशवंत डांगे यांनी या मोहिमेत भाग घेत स्वतः हून भिंतीवरील पोस्टर्स काढून टाकले. शहरात विनापरवाना पोस्टर्स बॅनर्स लावून विद्युपीकरण करणाऱ्यांवर थेट फौजदारी कारवाई करण्याचे आदेशही त्यांनी प्रभाग अधिकाऱ्यांना दिले आहेत. हाच फौजदारी कारवाईचा कित्ता राज्यातील इतर महापालिका गिरवतील का? हे आता पाहावे लागेल.

रुक्मीःमाता तू शक्ति तू जीवन दायिनी!

शेवटीही सर्वांची आईच आह! जगात स्त्री प्रधान संस्कृतीने स्त्रीची जडणाघडण मोठ्या ताकदीने झाली. काळाच्या पटलावर तिच्या पावलांचे ठसे आजही तेवढेच स्पष्ट आहेत. स्त्रीचा इतिहास मात्र मोठा भयंकर आहे. पूर्व वैदिक काळात केंद्रस्थानी असणारी स्त्री उत्तर वैदिक काळात बंदिस्त केली. स्त्रीसत्ताक बदलून परुष सत्ताक कुटुंब पद्धती रूढ झाली. पुरुषाने आडदांडपणाने स्त्रीला बंदिस्त केले. कर्मव्यवस्था बदलून वर्णव्यवस्था रुजवली. मनुस्मृती सारखे भेद निर्माण करणारे अमंगळ ग्रंथ पुढे आले. वर्ण व्यवस्था कठोर झाली. केंद्रस्थानी, मालकीण असणारी स्त्री वर्णव्यवस्थेने गुलाम बनली, अतिशूद्र गणली जाऊ लागली. पुरुषांची उपभोग्य वस्तू, सबलाची अबला केली. एवढेच काय स्त्री विनिमयाचे साधन बनली. मग पदर, नंतर घोषा आणि शेवटी सती प्रथेने ती पूर्णतः संपवली. येणाऱ्या पिढीतील स्थियांना या बाबींचा प्रचंड त्रास भोगावा लागला. हे सर्व बदलायला शेकडो वर्षे जावी लागली. सतराव्या शतकात छत्रपती शिवाजी महाराजांचा उदय झाला आणि स्त्री सुरक्षित झाली. जिजाऊ आईसाहेबांनी स्त्री आणि शेतकरी सुरक्षेसाठी शिवाबांना तयार केले. कुळी कन्यापुत्र होती जे सात्त्विक सारखे स्त्री स्वातंत्र्य आणि सुरक्षेबाबत अभंग लिहून थोतांड, कर्मकांड, देवभोळेपणा, वर्णव्यवस्थेला कडाइन विरोध करत समाजाला योग्य दिशा देण्याचे कार्य

तुकोबाच्या अभगांनी कले. मराठी सत्तेच अस्त होऊन पुन्हा पेशवाई आणि ब्रिटीश सतानं धूमाकूळ घातला. त्यासाठी एकोणिसावे शतवर्ष उजाडावे लागले. ज्योतीराव-सावित्रीबाबृद्ध यांचे फुले दापत्याने खन्या अर्थाने स्त्री शिक्षण आणि स्वातंत्र्याकरिता व्यवस्थेविरुद्ध दंड थोपटले ब्राह्मणी वर्णव्यवस्थेला आव्हान दिले. एवढेच काय, पुण्यासारख्या सनातनी गावात मुर्लीची पहिली शाळा सुरु करून कृतीशील क्रांतीचे रणिंग कुळकले. ब्राह्मणांचे कसब, सत्सार गुलामगिरी, शेतकऱ्यांचा आसूड सारखे सडेतोड ग्रंथ लिहन प्रस्थापित व्यवस्थेला हादरे दिले. सार्वजनिक सत्यधर्म, सत्यशोधक समाज आदि विचारसरणी रूढ करून थोतांड कर्मकांडाला तिलांजली देण्याचा विचार रुजवला. स्त्रीला स्वातंत्र्य मिळायला प्रारंभ झाला. त्याच काळात राजर्षी शाहू महाराजांनी आरक्षण आणि स्त्री सुधारणा राबवून आपल्या वेगळी, क्रांतिकारी ओळख निर्माण केली. पुढे स्त्री स्वातंत्र्यासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी लेखन-भाषणाने कृतीशील काय केले. त्यांतर भारताला स्वातंत्र्य मिळाले बाबासाहेबांनी भारतीय संविधानात स्त्रीला अनन्यसाधारण महत्त्व देतांना स्त्री-पुरुष समानता तत्व प्रकर्षने रुजविले आणि खन्या अर्थाने ती पुन्हा स्वतंत्र झाली.

आज आपण संसदीय लोकशाहीची ७५ वर्ष औलांदून शतकाकडे वाटचाल करत आहेत देशाच्या सर्वांगीण विकासात स्त्रीचे योगदान

अनन्यसाधारण आहे. पुरुषाच्या खांद्याला खांदा लावून आज ती प्रत्येक क्षेत्रात अग्रेसर झाली आहे. असे असले तरी जागतिक डब्ल्यू.एच.ओ.अहवालानुसार दररोज सरासरी ८०० स्थिया बाळतपण आणि तत्सम बाबींमुळे मृत्यूला कवटाळतात. ही मोठी चिंतेची आणि विचार करण्याची गोष्ट आहे. त्यासाठी आज समाजात मोठ्या प्रमाणात जागृतीची गरज आहे. देशात सर्वत्र बालविवाहाचे कडक कायदे असतांना देशातील बालविवाह रोखण्यात इथली सरकारे अयशस्वी ठरली आहेत. आजही देशात मुर्लींचे प्राथमिक आणि माध्यमिक शिक्षणाचे प्रमाण म्हणावे तेवढे वाढले नाही. बारावी नंतर उच्च शिक्षण घेणाऱ्या मुर्लींची आकडेवारी पाहिली असता ही देशाची चिंता वाढवणारी बाब आहे. एकूण सरासरी १०० मुर्लींच्या मागे केवळ २० ते २४ टक्केच मुली पदवी शिक्षणार्पर्यंत पोहचत आहेत. ही आकडेवारी काय सांगे आहे? उर्वरित ८० ते ८६ टक्के मुली कुठे जातात? याचे उत्तर म्हणजे समाज त्याच्यावर लग्न करून अकाली मातृत्व लादतो आहे. आजही समाज मुलीकडे एक माणूस म्हणून पहायला तयार नाही. ग्रामीण भारतात १४ ते १६ वय झालेल्या अल्पवयीन मुली आई-वडिलांना कुटुंबावर भार वाटतात. समाज मुर्लींना चूल आणि मुल, वाढा-रांधा-उष्टी काढा या पलीकडे पहायला आणि जाऊ द्यायला तयार नाही. इथली समाज व्यवस्थाचा जर अशा जुनाट, रूढी-परंपरावादी बुरसटलेल्या विचारांनी ग्रस्त असेल तर स्त्रीचा उत्कर्ष कसा होणार? मय-बापहो, आज समाजाता उच्च शिक्षित स्थियांची नितांत गरज आहे. गर्भात खुडलेल्या कळ्यांचा तळतळाट समाज आज भोगत आहे. गावोगाव शेकडो अविवाहित तरुण सैराट फिरत आहेत. वंशाच्या दिव्याला वातच मिळाली नाही तर ज्योत कशी पेटेणार? यासाठी आज समाजात शिक्षणाचे मूळ रुजवावे लागणार आहे. पदवी पूर्ण झाल्याशिवाय विवाह थांबवतांना हुंडा बंदच झाला पाहिजे. सुरक्षा वाढवून तिला शाळा-महाविद्यालयार्पर्यंत पोहोचविण्याची जबाबदारी प्रत्येकाला उचलावी लागेल. स्त्री शिकली तरच येणारा काळ सुकर होणार आहे, अन्यथा समाजाची अवस्था कठीण होईल! तेंव्हा चला, आपली आई, बहिण, पत्नी, कन्या, मैत्रीण इत्यादी शत्रुलिला बळ देऊन देश शक्तिशाली करूया!

प्रा.डॉ.विठ्ठल खंडुजी जायथभाये
कै.रमेश वरपुडकर महाविद्यालय,सोनपेठ
जि. परभणी (महाराष्ट्र)
मो.९१५८०६४०६८

ନିୟମ ପାଠୀ ଅପ୍ରକାଶ ଦତ୍ତ!

गेल्या दहा वर्षात देशभरात झालेल्या अपघातात १५ लाख ३० हजारांहून अधिक अधिक नागरिकांचा मृत्यु झाल्याची आकडेवारी समोर आली आहे. केंद्रीय रस्ते मंत्रालयाने ही आकडेवारी जाहीर केली आहे. केंद्रीय रस्ते मंत्रालयाच्या संकेत स्थळावर ही आकडेवारी उपलब्ध असून त्यानुसार सण २०१३ ते २०२३ या दहा वर्षात रस्ते अपघातात बळी पडलेल्यांच्या संख्येत महाराष्ट्र तिसऱ्या क्रमांकावर आहे. पहिल्या स्थानावर उत्तर प्रदेश तर दुसऱ्या स्थानावर तमिळनाडू ही राज्ये आहेत. २०२० ते २०२४ या काळात राज्यातील ४५ पोलीस आयुक्तालयाच्या हृदीत १ लाख ५९ हजार रस्ते अपघात झाले असून त्यात ७१ हजार लोकांचा मृत्यु झाला आणि लाखो लोक गंभीर जखर्मी झाले आहेत. महाराष्ट्रासारख्या प्रगतशील राज्यासाठी ही आकडेवारी भूषणावह नाही. रस्ते अपघातात जर इतके लोक दरवर्षी मरण पावत असतील तर ती चिंतेची बाब आहे. विशेष म्हणजे यातील बहुतांशी मृत्यु हे २० ते ५० या वयोगटातील आहे. याचाच अर्थ रस्ते अपघातात सर्वाधिक मृत्यु हे तरुणांचे होत

हेत. ज्या तरुणांकडे देश भावी आधारसंभूत प्रणाली पाहत असतो तेच तरुण जर असे काली मृत्यु पावत असेल तर ती देशाची ठी हानी आहे. केवळ सर्वसामान्य तरुणच ही ही तर देशातील अनेक महनीय व्यक्तींचा चूऱ देखील रस्ते अपघातात झाला आहे. न वर्षांपूर्वी शिवसंग्राम पक्षाचे संस्थापक अध्यक्ष आणि मराठा समाजाचे नेते विनायक ऐ यांचे अपघाती निधन झाले. त्यांच्या धनाने मराठा समाजाची नव्हे तर राज्याची ठी हानी झाली. त्यांच्या अपघाती निधनातून ज्य सावरत नाही तोच टाटा उद्योग समूहाचे जी अध्यक्ष व प्रसिद्ध उद्योगपती सायरस स्त्री याचे अपघाती निधन झाले. सायरस स्त्री यांचा गुजरातच्या अहमदाबादवरून बर्बिला जाणाऱ्या मार्गावर चारोटी जवळ यांची नदीच्या पुलावर अपघात झाला. सायरस स्त्री यांचे देशाच्या औद्योगिक विकासात हत्वाचे योगदान आहे. त्यांच्या निधनाने उद्योग विश्वात मोठी शोककळा पसरली होती. सायरस मिस्त्री, विनायक मेटे यांच्यासारख्या माजातील महनीय व्यक्तींच्या अशा अकाली धनाने समाजाचे मोठे नक्षमान होत आढे

विनायक मेटे, सायरस मिळी हे समाजातील महनीय व्यक्ती आहेत म्हणून त्यांच्या निधनाची बातमी झाली. रस्ते अपघातात दरवर्षी लाखो लोकांचा मृत्यु होतो देशात सवाई जास्त मृत्यु रस्ते अपघातात होतात. अपघातात जखमी आणि कायमचे जायबंदी होणाऱ्यांची संख्या तर अगणित आहे. विशेष म्हणजे यात तरुणांचा समावेश अधिक आहे. ज्या तरुणांच्या जोरावर आपण महासत्ता होण्याचे स्वप्न पाहत आहोत त्याच तरुणांचे अपघातात निधन होत असेल तर ती देशाची मोठी हानी आहे. अनेक प्रयत्न करूनही देशातील रस्ते अपघातांची संख्या का कमी होत नाही हा संशोधनाचा विषय आहे. बाढत्या रस्ते अपघातांना जितकी व्यवस्था जबाबदार आहेत तितकीच मानवी चुकाही जबाबदार आहेत. टोलच्या माध्यमातून कोटवर्धी रुपयांची वसुली केली जात असतानाच महामार्गावर जीवयेण्या ब्लॅकस्पॉट मध्ये सुधारणा होत नाही. त्याचप्रमाणे रस्त्यांवरील खड्डे, धुळीचे साम्राज्य, महामार्गावरील अतिक्रमणे, सर्विंहस रोडचा अभाव, रस्यावरच उभी केली जाणारी अवजड घान्हे

बंद पडलेल्या वाहनांसाठी कमी पडत असलेली
मदत केंद्रे, मोकाट जनावरे, अुरे दुभाजक
याबाबी अपघातांसाठी कारणीभूत ठरत आहेत.
महामार्गवर वाहन चालकांकडून वेग मर्यादा
पाळण्यात येत नाही. बहुतेक प्रवासी १००
किमी पेक्षा अधिक वेगाने वाहने चालवतात.
ट्रक व इतर मोठ्या वाहनांकडून लेनची शिस्त
पाळली जात नाही. काही वाहन चालक तर
दारु पिऊन वाहने चालवतात तर काही वाहन
चालक वाहन चालवत असताना मोबाईलवर
बोलतात. वाहनाची व्यवस्थित निगा न राखणे,
सीट बेल्ट न लावणे या गोष्टीही अपघातास
कारणीभूत ठरतात. नियम माहीत असूनही
चालक त्यांचे पालन करत नाहीत. सगळ्यानाच
कमी वेळात आपले ठिकाण गाठायचे असते.
नियमांचे पालन न केल्यानेचे अपघातांची संख्या
कमी होत नाही. अपघातांची संख्या कमी
करायची असेल तर वाहन चालकांना नियमांचे
पालन करावेच लागेल. नियम पाळा अपघात
टाळा!

—श्याम ठाणेदार
दौँड जिल्हा पुणे
१९२५५४२१६

मनभेट, मतभेट आणि मारायकी

नैसर्गिक घडण च अशी आहे की, व्यक्ती तितक्या प्रकृती, व्यक्ती तितक्या प्रवृत्ती आणि व्यक्ती तितके विचार. याचा अर्थ सारी माणसे सारखी नसतात. प्रकृती, प्रवृत्ती, विचार अलग अलग असतात, याचे कारण निसर्ग हा हवा पाणी अग्री पुढ्याची आकाश या पंच महा भुतांच्या संयोगातून निर्माण झाला आहे. वनस्पती, पक्षी, जनावर, माणसू ही जीवसंष्टी ही निसर्गाचीच निर्मिती आहे. निसर्गाची प्रकृती ही शितगुणी, वातगुणी, उष्ण गुणी याचे मिश्रण आहे, याच प्रमाणे जीवसृष्टीचे आहे. माणसाच्या प्रकृतीत पण हे सित उष्ण वात आणि समसीतोष्ण हे नैसर्गिक गुण आले आहेत. जसे की आई वडिलांच्या प्रकृतीनुसार मुलाची प्रकृती बनत असते. म्हणून काही व्यक्ती उष्ण प्रकृतीचे, काही शीत प्रकृतीचे तर काहीजण हे वात प्रकृतीचे असतात. म्हणेचे ज्या व्यक्तीत उष्ण शीत वात (वायू) या पैकी ज्याचे प्रमाण किंवा प्रभाव जास्त ती व्यक्ती त्या प्रकृतीची बनते. म्हणुन कुणी उष्ण प्रकृतीचे तर कुणी शीत प्रकृतीचे तर कुणी वात प्रकृतीचे असतात. पण प्रत्यक्षकात हे तीनही गुण कमी अधिक प्रमाणात असतातच. या गुणांचे कमी अधिक प्रमाणानुसार त्याची प्रकृती बनते. आणि ज्याची जशी प्रकृती तशी त्याची प्रवृत्ती पण बनते. जसे की, ज्याची

रीर प्रकृती उणा आहे, तो पितप्रकृतीचा, ज्याची
रीर प्रकृती शीत म्हणजे थंड असते, तो शांत
कृतीचा, आणि ज्याची शरीर प्रकृती वयुयुक्त
म्हणजे तो वात प्रकृतीचा असतो बनतो. आणि
नही हे नैसर्गिक गुण म्हणजे पित शीत वात
ग समान असतात. ते समतोल प्रकृतीचे म्हणजे
नित्यिक गुणाचे असतात. माणसाची प्रवृत्ती ही या
न युणानुसार बनत असते. प्रवृत्तीनुसार स्वभाव
न असतो. जसे की, जो उण प्रकृतीचा तो
तत्पुणी म्हणून तो अग्रिमुणी म्हणर्जुच क्रोधी
स्वभावाचा बनतो. शितागुणी ह्याचा स्वभाव शांत
सतो. थंड असतो. वयुप्रकृतीचा माणूस
मशीतोष्ण असतो. समतोल पण असतो.

प्रकृतीचा परिणाम जसा प्रकृतीवर
तो, त्यानुसार त्याचा स्वभाव म्हणजे क्रोध लोभ
माया लोभ या विकृती, तसेच पित वात कफ
समतोल ज्याचेत तो सत्पुणी, बनतो. म्हणजे च
कृतीनुसार माणसाते मन बनत असते. आणि
त्याचा स्वभाव हा चंचल असतो. त्याचा स्थिर
रणे, कंट्रोल करणे हे कठीण काम माणूस करू
करते, ते त्यात असलेल्या मेंदू मुळे. मेंदूतील बुद्धी
चे. आणि बुद्धीतील विकेकामुळे.

कुटुंबातील व्यक्ती, समूहातील
व्यक्ती, गावातील, जातीतील, धर्मतील, देशातील

सत्तात्.म्हणजे विचाराने एक
तक्या प्रकृती म्हणून व्यक्ती
आर अलग अलग असत्तात्.तरी
त.कुंतुं बचाचे , समूहाचे
प्रशाचे म्हणजे सर्वाचे एकत्र
गो गरज होऊन बसते,म्हणून
न सोडता सोपावता बुद्धीवर
रबर म्हणूनच कुटुंबात मतभेद
जगत असतो.अनेकांचे अनेक
चार असले तरी सगळ्यांची
लक्षात घेऊन किमान समान
रतात.आणि त्यावर ते ठाम
प्रतात अनेक जातीचे धर्माचे
नोंको वास्तव्य करून असले
राहतात,याचे कारण
विधनिक कायदे,आणि सर्व
किमान कार्याभावावर एकमत
ठेऊन ही मन भेद करायचा
न केल्यामुळेच हे शक्य झाले
व्यक्तीत मतभेद असले तरी
म्हणूनच नाती टिकतात.मग ते
असोत की जातीची असोत
त की देशाची असोत की
सोत.ते टिकतात केल

माणुसकी मुळे.
माणसाला आपण माणूस आहोत जनावर
नाही याची जाणीव झाली की मग त्याला बुध्दीची
जाणीव होते,आपली बुध्दी जनावरासारखी
मर्यादित नाही,विचारला मर्यादा घालीत नाही,हे
कळते,म्हणून माणूस जातीचा प्राणी विचारशील
असतो.म्हणून सहजीवनाची कला माणसाला
जमते.ती जनावराला नाही जमत.म्हणून त्यास कुटुंब
घर गाव देश नसतो.माणसाला माणसाने
माणसासारखे वागविले पाहिजे,असा साक्षात्कार
जेव्हा प्रत्येकाला होईल,तेंव्हाच तो माणुसकी जपू
शकेल.माणुसकी हीच सर्वशेष आणि विकसित
बुध्दीचे लक्षण आहे.माणूस ही जात आणि
माणुसकी हा धर्म याची जाणीव होईल तेंव्हा मानवता
धर्म विकसित होईल.बाकी सारे धर्म जाती
आपोआपच काळाच्या पडद्याआड जातील.यासाठी
एकच तत्त्व पाळले पाहिजे,ते म्हणजे तुकडोजी
महाराजांचा उपदेश मतभेद होनेपर भी मनभेद हो
ना पाये.. चला तर मग आपण आपली माणुसकी
जागऊ या. जाती धर्माचे आपले विचार हे खाजगी
समजून सार्वजनिक जीवन हे समृद्ध करू या.

